

FRIEDRICH DÜRRENMATT **A NAGY ROMULUS** HÁTTÉRANYAG ÉS TANÍTÁSI SEGÉDLET PEDAGÓGUSOKNAK

Készítette GYESKÓ ÁGNES

Kedves Tanárnő és Tanár Úr!

Magyartanárként és osztályfőnökként is tudom, és aki próbálta, mind tudja, mekkora fáradság egy színházlátogatást megszervezni és előkészíteni. Ki kell választani a korosztálynak megfelelő darabot és előadást, esetleg előre meg is kell nézni, hogy megfelelő-e a színvonala a produkciónak. Gondolkodni kell azon is, beilleszthető-e és hogyan a tananyagunkba, akár az irodalom, akár pl. az emberismeret és etika tananyagba, vagy akár az osztály közösséggé formálódásának folyamatába. Meg kell rendelni a jegyeket, a jegyek árát össze kell szedni, persze, el is kell menni a jegyekért, a szülőkkel egyeztetni, az utazást megszervezni, különösen akkor bonyolult ez a feladat, ha másik településre kell elmennünk. Ha később érünk haza, egyeztetni a többi kollégával, hogy ne feleltessék a tanulókat és még más, itt fel nem sorolt teendők. Így nem meglepő, ha arra már kevés idő és energia jut, hogy előkészítsük az élményt, és hogy a látottakat feldolgozni segítő órákat találjunk ki. Előadásainkhoz ezért készítünk olyan segédanyagokat, amelyek megkönnyítik azoknak a pedagógusoknak a munkáját, akik diákjaikkal ellátogatnak hozzánk.

Reméljük, hogy hasznosnak találják ezt a kezdeményezést, és szeretnénk, ha visszajelzéseket kaphatnánk Önöktől, hogyan váltak be a segédanyagok, sikerült-e az órákon kipróbálni, segítették-e a feldolgozást.

A NAGY ROMULUS AZ ISKOLAI TANANYAGBAN

Az **irodalom** tananyagba illesztve a darabot és az előadást is a középiskola mind a négy évében, sőt az általános iskola utolsó évében is lehet tanítani. Különösen ajánlott a 12. évfolyamon a modernség és az utómodernség irodalmának tanításakor, a brechti drámával való megismerkedéskor ill. az egzisztencialista irodalom tanításakor. Össze lehet hasonlítani egyrészt pl. Brecht más részről akár Kafka világával Dürrenmattét. A katasztrófizmus irányzatának bemutatására is alkalmas a mű (Bulgakov mellett vagy akár a disztópiákról tanultak kiegészítéseképpen), hisz Dürrenmatt is úgy vélekedik a világról, mint ami erkölcsi értelemben megérett a pusztulásra.

Minthogy a komikum minden fajtája megtalálható a műben és az előadásban is, jól tanulmányozhatóak ezek az esztétikai minőségek bármilyen tananyaghoz kapcsolva.

Mind a régi NAT 10-es **dráma tantárgy**ának keretében, mind az új NAT 9-10. osztályos **tánc és dráma** anyagába illesztve sok lehetőséget ad az előadás a nem realizisztikus, stilizált és elidegenítő effektusokkal élő színházi nyelv, előadásmód megértésére.

A **nyelvi pragmatika** tanításakor mindenféle kommunikációs gyakorlat megvalósítására alkalmasak a mű dialógusai. A szereplők többféle nyelvi regiszterben szólalnak meg: hivatalos, emelkedett, bizalmas társalgási, alpári szlenges nyelvváltozatokra is található példa az előadás szövegében.

Az **etika** tananyagban az egyén és a hatalom, a személyes politikai felelősség, a hazához és az államhoz való viszony, a hazaszeretet témaköréhez kapcsolható a darab. Sok izgalmas etikai probléma megfogalmazódik a műben az állampolgári felelősséggel, az egyének a történelemben betöltött szerepével, a nyugati civilizációval kapcsolatban, és általában az állam feladatával kapcsolatban. Épp ezért, ill. a konkrét történelmi helyzet miatt a **történelemórák anyagához** is kapcsolódik a mű. Alkalmas a Római Birodalom bukásáról és a germán hódításról tanultak más szempontú elmélyítésére, de bármely birodalom, sőt bármely államhatalom történelmi szerepének átgondolására is. Sok olyan fogalom tisztázását indíthatja el, aminek pontos ismerete az általános műveltség része, pl. állam, civilizáció, barbárság, anarchizmus, hazaáruló.

Természetesen osztályfőnöki órára is ajánlom: beszélgethetünk az állampolgári tudatosságról és felelősségről valamint a civilizációkról, a nyugati kultúra modern válságáról is.

DÜRRENMATT VILÁGA ÉS ÉS A NAGY ROMULUS CÍMŰ MŰVE

Dürrenmatt a második világháborút követő időszak német nyelvű svájci irodalmának legnagyobb hatású képviselője. Színműveit már életében számos nyelvre lefordították, és azokat mindmáig gyakran játsszák a világ színpadain. Műveiben gyakorta reflektál a világháború történéseire, morális kérdéseire. Ez a reflexió ugyanakkor a legtöbb esetben nem patetikus, tragikus, hanem komikus, nem egy esetben groteszk formát ölt. Sokan Dürrenmattot tartják a késő modern tragikomédia megteremtőjének.

Dürrenmatt művei többnyire az erkölcsi és politikai paradoxonok kérdéseit feszegetik. Sem drámái, sem más írásai nem sorolhatók tiszta műfajokba, mert mindig törekszik a hirtelen fordulatokban bővelkedő, a néző vagy olvasó figyelmét mindig más eszközökkel fenntartani kívánó kifejezőmódra. Írásai a modernizmus és a posztmodern határán mozognak: az erkölcsi kérdések felvetése az egyik, míg folytonos intertextualitása a másik irányba billentik szövegeit.

https://hu.wikipedia.org/wiki/Friedrich_D%C3%BCrrenmatt

Első jelentős komédiája, A nagy Romulus (1949; második változat: 1957) történelemfilozófiai példázat. A cselekményt az író a múltba helyezi, műve mégsem tekinthető történelmi színműnek. Dürrenmattot elsősorban saját korának problémái izgatják, s a történelmet inkább csak példatárnak tekinti, amelyből tudatos anakronizmussal emeli ki azokat a mozzanatokat, amelyek a jelen tendenciáit megvilágítják. Ebben a "történelmietlen történelmi komédiá"-jában a világbirodalmak életképességét, létezésüknek létjogosultságát, széthullásuknak mechanizmusát vizsgálja.

Az utolsó római császár uralkodásának húsz esztendejét arra használja fel, hogy a pusztulásra érett Római Birodalmat végleg szétzüllessze. Hullani hagyja, aminek úgyis hullania kell: tyúkokat tenyészt, a kormányzás gondjai helyett a tojáshozam izgatja. Nyári villája lármás tyúkketrec lesz birodalma jelképeként.

Romulus szándéka a harmadik felvonásban (az előadás 2. részében) válik egészen világossá: törvényt ül hazája felett, kiszolgáltatja ellenségeinek, a germánoknak, hogy véget vessen a Római Birodalom bűnös életének. Azt érzi kötelességének, hogy az áldozat sorsát vállalja a birodalom lakossága és ő maga is. Abban bízik, a germánok majd megölik. Számításaiban azonban csalódik: a germánok fejedelme, Odoaker is tyúktenyésztő, hozzá hasonló bölcs ember, aki tudja, hogy a győztes új hatalom sem lesz jobb, megismétli a letűnt birodalom bűneit: "... a világ unokaöcsém ölébe hull, megszületik a második Róma, egy germán világbirodalom, éppoly mulandó, s éppoly véres, mint a római volt" - mondja a negyedik felvonás (2. rész) nagy párbeszédében Romulusnak. A történelem véres menetét nem lehet megállítani. Így hát a birodalom

lom utolsó császára és a barbár hadak vezére a darab végén ugyanarra a következtetésre jut: magatartásuk csak a sztoikus tűrés, a helyzet türelmes elviselése lehet. Legfeljebb arra törekedhetnek, hogy minél kevesebb rosszat okozzanak - amíg lehet.

Romulus, a hanyatló Róma bírálója és nagy züllesztője képtelenül paradox alak. Dürrenmatt a paradoxont - azt a gondolkodási formát, amely feloldhatatlan ellentétekben látja a világot - a lét abszurditásának feltárására használja. Vélekedése szerint a groteszk is, amelyben a nevetségesség a félelemmel, torzzal, undorítóval párosul, "érzéki kifejezési forma, érzéki paradoxon, az alaktalanság megjelenése, egy arculat nélküli világ képmása". Másutt azt mondja: "Aki visszautasítja a paradoxont, kiszolgáltatja magát a valóságnak." Ez a tétel még jobban megvilágítja ennek a gondolkodási formának a funkcióját Dürrenmatt írói munkásságában: ha a valóság formátlansága elnyeléssel fenyegeti az embert, a szétesett, istenétől, végzetétől megfosztott világ felméréséhez a paradoxon logikájához folyamodik, csak ez keltheti a rend valamelyes képzetét. Éppen azzal, hogy tudatosítja, átélhetővé teszi a képtelenséget.

<http://erettségsegedet.blogspot.hu/2010/01/friedrich-durrenmatt-svajc-drama-1921.html>

RÁHANGOLÓDÓ FELADATOK A BUDAÖRSI LATINOVITS SZÍNHÁZ A NAGY ROMULUS CÍMŰ ELŐADÁSÁHOZ

Dolgozatok kisebb csoportokban!

1. GONDOLATJÁTÉK 3 MENETBEN – A DRÁMA KULCSFOGALMAIRÓL

a, Írjátok föl egy **pókhálóábrába** ezeket a fogalmakat (csoportonként egyet-egyet). Írjátok az ábrába a fogalom köré olyan szavakat, szókapcsolatokat, amik eszetekbe jutnak róluk. Először egyéni munkában majd a kiscsoportban dolgozzatok!

Fogalmak: **nyugati kultúra; civilizáció; barbárság; válság; államhatalom; hazaszeretet, birodalom**

b, Az ötleteitek segítségével próbáljatok **szócikk** jellegű meghatározást ill. magyarázatot írni mindegyik fogalomról **egy enciklopédia számára**. Ne használjatok hozzá semmilyen segédeszközt! Törekedjete arra, hogy pontosan fogalmazzatok, és a korosztályotok vagy kicsit fiatalabbak számára is érthető legyen a szócikk. Példákkal is segíthetitek a magyarázatot.

c, Most olvassátok el az interneten és különböző szakkönyvekben, szótárakban ugyanezen fogalmak jelentését, magyarázatát! Találtatok-e egymásnak kicsit ellentmondó meghatározásokat? Melyik tetszett jobban, a saját vagy a „hivatalos” meghatározás?

d, Mindegyik fogalomról lehetséges pontos, korrekt meghatározást adni? Ha szerintetek nem lehet, annak mi lehet az oka?

LEHETSÉGES MEGOLDÁSOK

Fontos, hogy a tanulók elmélkedjenek ezekről a fogalmakról, Beszélgessenek róluk. A feladat tisztázó erejű, a pontos fogalomalkotás képességét fejleszti. Az sem baj, ha nem sikerül mindenben egyetérteni, ha maradnak nyitott kérdések, sőt! Kiderül majd, milyen kényes fogalom pl. a hazaszeretet. A feladat egyszerűen ráhangol a dráma problémáira.

2. "TÖRTÉNELMIETLEN TÖRTÉNELMI KOMÉDIA" - A TÖRTÉNELMI HÁTTÉR

a, Nézzetek utána a történelem tankönyveitekben és az interneten, ki volt nagy Romulus más néven Romulus Augustus (Augustulus), és hogyan lett vége a Római Birodalomnak! Írjátok ki néhány fontos adatot!

b, A drámában Romulus javakorabeli (az előadásban idősebb) férfi. Mi lehet az oka annak, hogy Dürrenmatt szándékosan eltér a történelmi tényektől? Milyen lehetőségek vannak abban, hogy Romulusnak a műben felnőtt lánya van, és 20 éve uralkodik egy végórát élő birodalomban ahhoz képest, amit a történelmi tényekről olvastatok? Milyen problémák megmutatását, kibontását teszi így lehetővé szerintetek az író?

LEHETSÉGES MEGOLDÁSOK

a, Eredeti neve Flavius Augustus volt, apja, Flavius Orestes germán származású római politikus. Orestes a birodalom katonai vezetője volt, 475-ben Julius Nepos császár a magister militum címmel ruházta fel. 475. augusztus 28-án Orestes egy puccs során magához ragadta a hatalmat Ravennában (a város 402 óta a birodalom fővárosa volt). Julius Nepos Dalmáciába menekült, ahol 480-ban bekövetkezett haláláig uralkodott.

Orestes irányította Dalmácia nyugati provinciáit. Mivel nem volt képes megszerezni a trónt, 475. október 31-én fiát tette meg császárnak. A kinevezést a Keletrómai Birodalom nem ismerte el.

Trónra kerülése idején Romulus gyermek, de legalábbis fiatal kamasz volt, és leginkább apja hatalmának törvényesítéséhez volt rá szükség. Nem sokkal később apja megtagadta a három germán törzs, a herulok, szkírek és torcilingek zsoldosainak földigényét. A három törzs Odoaker germán törzsfő vezetésével felkelést robbantott ki. 476. augusztus 28-án Orestest Piacenza közelében elfogták és nem sokkal ezután kivégezték.

Odoaker Ravennába ment, bevette a várost és elfogatta a császárt. 476. szeptember 4-én Romulusnak le kellett mondania a trónról. Élete hátralevő részét egy kolostorban élte le. Az esemény a Nyugatrómai Birodalom bukását jelentette, a Keletrómai Birodalom még 1453-ig fennmaradt. 476-ra Róma elvesztette fennhatóságát a provinciák felett, az igazi hatalom az Odoakerhez hasonló germán törzsfők kezében volt. Mivel akkor már régen a germánok irányították a hadsereget és a politikai életet, az esemény nem váltott ki nagy társadalmi visszhangot. Itália a következő századra sokkal rosszabb helyzetbe került, amikor I. Justinianus bizánci császár visszafoglalta.

Romulus Augustulus lemondása után Odoaker lett Itália vezetője, bár nem ismerték el hatalmát. Később Nagy Teodorik, Itália törvényes királya meggyilkolta.

Az utolsó császárt leggyakrabban Romulus Augustulusként említik, bár törvényesen Romulus Augustus néven uralkodott. A latin nyelvben az -ulus kicsinyítőképző; az Augustulus Kis Augustust jelent, amit a jelentéktelenségére értettek. Néhány görög író elég messzire ment, és „Momylos”, „kis semmiség” néven említették.

A szokásostól eltérően Romulus Augustulus élete a lemondás után szerencsésnek nevezhető. Fiatal korára tekintettel Odoaker életben hagyta, és Campaniában élő rokonaihoz küldte. Életjáradékot is folyósított neki. Romulus kolostort alapított, mely évszázadokig állt, de ő már nem élte meg, hogy 536-ban Itália központja újra Róma lett.

Uralkodásának törvényessége vitatott. Zénó keletrómai császár sohasem ismerte el, hanem Julius Nepos támogatta annak 480-ban bekövetkezett haláláig. Ám a legtöbb történész mégis Romulus Augustust tartja az utolsó nyugatrómai császárnak.

Érdekes megjegyezni, hogy Romulus utónevét apja büszkeségének köszönheti; Orestes az Augustus nevet szerencsésnek tartotta. A Romulus Augustus mint törvényes név: Romulust Róma városának alapítójaként tisztelik, Augustus pedig az első római császár volt.

Valamennyi (nem sok)történelmi tudásra szükségük van a gyerekeknek ahhoz, hogy jól értsék a darabot. Ennyire alaposan nem kell ismerni pl. Orestes történetét.

b, Lehetséges ötletek a darab ismerete nélkül: Egy gyereknek nem lehet felelőssége egy birodalom irányításában, rajta biztosan nem múlhat semmiféle politikai fordulat. Egy felnőtt dönteni tud, aktívan befollyásolhatja az eseményeket, sőt, ha családja, gyereke is van, őértük is felelős.

2. "TÖRTÉNELMIETLEN TÖRTÉNELMI KOMÉDIA" - MIÉRT ÉPPEN KOMÉDIA?

Az évszázadokig fennálló Római Birodalom utolsó óráiról szól a darab. A germánok legyőzik, veszteségei óriásiak. A hanyatlást, a bukást mégis komédiában mutatja meg nekünk Dürrenmatt. Gondolkozzatok el azon, vajon mi mindent tehet nevetségessé ennek a történelmi eseménynek az ábrázolásakor, vagy ennek ürügyén egy színdarab! **Vitassátok meg** a csoporton belül, majd **írjátok le gondolataitokat!** Írhattok **összefüggő szöveget** vagy **listázzatok!** Osszátok meg ötleteiteket a többiekkel is! Segítségképpen elolvashatjátok, mit gondolt a komédia lehetőségeiről (egyúttal a tragédia lehetetlenségéről) a szerző. **Vitassátok meg** a B) állítást! Mit jelenthet ez a súlyos kijelentés?

A) „A tragédia bűnt, kétségbeesést, fegyelmet, világos látást és a felelősség érzését feltételezi. Századunk modern bábjátékában viszont ... bűnös és következőképpen felelős emberek nem létezhetnek többé... az események anélkül mennek végbe, hogy bárki felelős lenne értük egyéni-leg... Közös a bűnünk... inkább szerencsétlenek vagyunk, mint bűnösök. A komédia illik hozzánk. Világunk éppúgy a groteszkbe vezetett el, mint az atombombához... az apokaliptikus vízió lett groteszkül reális.”

B) „A tragédia előfeltétele a bűn, nyomor, mérték, áttekintés, felelősség. Századunk cirkuszi porondján, a fehér faj haláltáncában nincsenek többé bűnösök és nincsenek felelősök.”

ÉRTELMEZŐ FELADATOK A NAGY ROMULUS CÍMŰ ELŐADÁS MEGTEKINTÉSE UTÁN

1. SZÍNPADKÉP: MINDEN FORDÍTVA? RÓMA VAGY VALAMI MÁS?

a) Beszéljétek meg kis csoportokban, mi az értelme annak, hogy a nézők és a színpad helyet cseréltek az előadásban! Honnan néztünk, mi nézők? Milyen, általatok ismert teremhez, belső térhez hasonlított a játéktér? (Segít a fotó felidézni a teret, a bútorokat.) Gondoljatok a bútorokra, a kellékekre is! Értelmezzétek ezt a látványt!

b) A jelmezek nagyon hangsúlyosan csak imitálják a rómaiságot: főleg lepedők. Emellett olcsó papucs, gumicsizma, szemüvegek, karóra és elektromos gitár is alakítja a látványt. Zavaró, semleges vagy rokonszenves számotokra az ilyen „anakronisztikus” megoldás? Vessétek össze azt, amit láttatok a dráma alcímével, műfajmegjelölésével: Történelmietlen történelmi komédia! Ennek segítségével értelmezzétek a jelmezeket, díszletet, kellékeket!

c) A két kapuőr és a leselkedő szereplők fentről tekintenek az eseményekre. Az ő kicsi terület függöny is elválasztja tőlünk. Értelmezzétek ezt az elhelyezkedést is!

LEHETSÉGES MEGOLDÁSOK

a, és b, A nézők lefelé néznek, mint egy ókori színházban. A játéktér nem hagyományos színpad, nem színházszerű. Egy hatvanas – hetvenes évekbeli pártirodára vagy tanácsháza tárgyalójára hasonlít. A bútorok olcsók és csúnyák a napozóágygal együtt. A terítő, a víz az asztalon és a mikrofonok is ezt az értelmezést erősítik. A birodalmakról általában és a 20. századi birodalmakról is szól a dráma. Az előadás ezt a „történelmielenséget” hangsúlyozza a díszletekkel, jelmezekkel és kellékekkel. Anakronisztikus az egész, nem szabad azt várni, hogy ez egy történelmi színmű, a szerző sem annak szánta. Ezért fér bele az előadásba az elektromos gitár és az angol nyelvű szerelmi dal is, amiből egyértelműen kiderül a két fiatal összetartozása, kellően populáris, hogy mindenki ismerje, és kissé elcsépeelt, elhasznált, mint minden ebben a világban, amit látunk. Olcsó és gagyi tképpen már ez a birodalom, ahogy el is mondják: már semmire nincs pénz.

c, Valaki mindig figyel, kihallgat. A kapusok „felülről” nézik a közembereket, igazi őrei a birodalomnak, nem vesznek tudomást arról, ami a valóságban folyik, „felülemelkednek” a valóságon. Csak ez a kicsi tér olyan, mint egy színház: függöny van előtte. Kicsit bábszínházhoz hasonlít. Nem is életszerű, ami ott zajlik.

2. LOGIKUS DÖNTÉSEK, LOGIKÁTLAN ÉRVELÉS?

Vizsgáljátok meg, ezeket a részleteket! Logikusnak vagy logikátlanak tartjátok Romulus érvelését? Melyik érvelése milyen szempontból érthető? Elfogadhatóak szerintetek ezek az érvek? Fűzzetek magyarázatot mindegyikhez, mintha egy olyan kiadás számára írnátok lábjegyzetet, amelyik kisebb diákoknak készül!

- A)
- ACHILLES A pénzügyminiszter megszökött, felség.
 ROMULUS Megszökött?
 PYRAMUS Az államkasszával, császárom.
 ROMULUS Miért? Hiszen tök üres volt.
 ACHILLES A pénzügyminiszter azt reméli, hogy ily módon valamiképp takargatni lehet az állami pénzügyek teljes csődjét.
 ROMULUS Nagy ember. (üvölt) És én elveszítem a legnagyobbjaimat!
- B)
- ROMULUS Jelentések sohasem rengetik meg a világot. A tények igen, de ezeken nem tudunk változtatni, mert amikor a jelentés befut, már megtörténtek. A jelentések csak felizgatják a világot, épp ezért lehetőleg le kell szokni róluk.
- C)
- JÚLIA (halkan) Romulus.
 ROMULUS Mi az?
 JÚLIA Fogadd Spurius Titus Mammát.
 ROMULUS Felesleges. Odoaker ma három tojást tojt. Igaz, Pyramus? Igaz, vagy nem igaz?!...
 ROMULUS Mindent tudok. Odoaker germán fejedelem meghódította Páviát, mert a nevét viselő tyúk ma hármat tojt, a rólam elnevezett tyúk pedig egyet sem. Tehát Pávia elesett. Ha még ennyi logika sem volna a természetben, meginogna bizalmam az egész világrendben.
- D)
- JÚLIA Tenedd kell valamit, Romulus, cselekedned kell, de azonnal, különben elvesztünk!
 ROMULUS Kinevezem Rotundust birodalmi marsallá.
 JÚLIA Rotundus hülye.
 ROMULUS Ez igaz.
 JÚLIA Rotundus olyan hülye, hogy...
 ROMULUS Igazad van, drágám. Viszont melyik értelmes embernek jutna ma eszébe hadügyminiszteri tárcát vállalni a római impériumban...

b) **Kérdezzük a szerzőt!** Egy valaki a csoportból vállalja Dürrenmatt szerepét! Szerintetek mit gondolna a szerző erről az előadásról? Az idézetek segítenek „Dürrenmattunknak” véleménye kialakításában: melyik eszköz, fogás, ötlet vajon hogyan szolgálta a szerző elképzelését, szándékát? **Dürrenmatt üljön középre**, és soroljátok neki az előadásról készített listátok elemeit úgy, hogy közben értelmezitek is azokat. Válaszoljon a szerző, vajon megfelelőnek tartja-e a fogásokat és azok értelmezését! Cserélgessétek a szerepeket, ill. a csoport Dürrenmattja látogasson át a szomszédhoz és viszont: cseréljétek szerzőket!

„Kortársai értelmezése szerint a dürrenmatti dramaturgia kulcsa a groteszk, pontosabban az a módszer, „hogymint történelmi alakokat lemeztelenít, megfosztja őket emberi, társadalmi, történelmi varázsuktól ... – Ez az észrevétel lényegre tapintó, mert a huszadik századi értelemben vett groteszk – a már többször megemlített – távolságteremtés legfőbb eszköze.” (Zöldy Gergely)

„Nem véletlen, hogy Arisztophanész, Rabelais, és Swift a groteszk elem segítségével saját korukban játszatták a cselekményt, hogy aktuális darabokat írtak, hogy saját korukra céloztak. A groteszk végső stilizálás, váratlan szemléletesség, és éppen ezért képes arra, hogy a kor problémáit, sőt, a jelent magába zárja, anélkül, hogy tendenciózussá vagy riport ízűvé válna. (...) A groteszk elem egyik nagy lehetőségünk, hogy általa pontosak lehessünk. Ez a fajta művészet nem akar együtt szenvedni a korral, mint a tragédia, hanem ábrázolni akarja a kort (...) Tagadhatatlan, hogy ebben a műfajban felleljük az objektivitás kegyetlenségét ... Ez a művészet kényelmetlen, de szükséges.” (Dürrenmatt)
 „A groteszk csak eszköz, hogy fizikailag is felfogjuk a paradoxont, a formátlanság e formáját, az arc nélküli világ arcát.” (Dürrenmatt)

Az egyes csoportok Dürrenmattjai különböző segítő idézeteket is kaphatnak, nem mindenki mindet. Megfigyelhetik a csoportok, melyikük milyen véleményt tud így kialakítani. Megfelelt-e szerintük az előadás a dürrenmatti „eszmének”?

4. ROMULUS SZENILIS FELELŐTLEN HAZAÁRULÓ VAGY BÖLCS BÍRÓ

Lehet választani a két feladat közül. Az a) komolyabb csoportoknak való vagy olyanoknak, akiknek tanulniuk kell vitatkozni, és ez a játék jó eszköz erre. A b) kötetlenebb, játékosabb, színészkedősebb. Ha 6 embernél kevesebb van egy csoportban, akkor a tanár döntése lehet, hogy melyik típust hagyja el. Bátorítsuk a diákokat, hogy a szerepnek megfelelően akár szélsőséges véleményeket szenvedélyesen is megfogalmazzanak. Lehetőség van arra is, hogy az osztály egyik fele érvekkel vitatkozik, míg a másik pletykálgodik, és megnézik egymást. Ebben az esetben a dolgok kétféle megbeszélési módja közötti különbség is jól láthatóvá válik.

a) Rendezzettek **disputajátékot!** Alkossatok két csoportot: az egyik csoport a Róma-párti patríciusok (köztük Júlia, a feleség) csoportja, a másik Odoaker és a birodalmi eszmék válságát képviselők csoportja. Gyűjtsetek minél több **érvet** Romulus igazsága mellett és ellene. (Használhatjátok a dráma szövegét.) Természetesen mindkét csoport a saját álláspontját erősítse. Írjátok egy 3 perces beszédet, amelyet 1-1 szószóló adjon elő! Használja a szónokok minden hatáskeltő eszközét! A szónoklatok mint vitaindítók után a többiek is szóljanak hozzá a témához. Tartsátok be a vita szabályait! Sikert-e valakit meggyőzni a másik félnek?

b) **Pletykajáték:** a csoport pletykál Romulus háta mögött. Helyszín: a palota kertjének egy eldugott szeglete vagy a palota egyik kis terme. Többféle embertípus és többféle álláspont rajzolódik ki: 1. egyetért Romulus birodalmat veszni hagyó politikájával, 2. Romulust tehetetlen, tutyimutyi alaknak tartja, 3. hasznat akar húzni ebből a birodalmi káoszából, 4. Romulust hazaárulónak tartja, 5. nem tudja, kinek van igaza, elvtelenül tiszteli a mindenkori császárt, nem mer ellene beszélni, 6. szeretne mindent megúszni, és majd a győzteshez pártolni. A pletyka „szabályai” szerint megenge-

dett minden: hazugság, csúsztatás, indulat, Romulus sértegetése, szenvedélyek, gúny, kibeszélés. Beszélgetetek szerepbe lépve 8-10 percig! Ezután lépjétek ki a szerepből és értékeljétek a helyzetet! Ki hogyan érezte magát a játékban? Árnyalódott-e a véleményetek Romulusról? Elhangzott-e olyan állítás, amely nagyon nem igaz vagy sértő? Vajon miért?

REA De hát nem kötelességünk-e a hazát minden másnál jobban szeretni?
 ROMULUS Nem. Kevésbé kell szeretnünk, mint egy embert. Mindenekelőtt pedig gyanakvással. Senkiből sem lesz olyan könnyen gyilkos, mint a hazából.
 ROMULUS Hazának mindig olyankor nevezi magát az állam, amikor tömegmészárlásra készül.

c) Írjátok meg **Romulus emlékiratainak Róma bukásáról szóló részletét**, melyet nyugdíjba vonulása után írt: **Az utolsó nap** címmel! A dráma részleteit felhasználhatjátok, de egészítsétek ki Romulus reflexióival és érzéseivel az általa elbeszélteket!

vagy
Legyetek elfogulatlan történetírók! A levéltár elégetése és Romulus halála után csak néhány feljegyzés maradt fenn az utolsó császártól. Ezek alapján rekonstruáljátok Romulus álláspontját! (A drámabeli, nem a történelmi személyét természetesen.)

vagy
 Írjátok meg **Odoaker szellemi végrendeletét** (parainesisét, intelmeit) unokahúgának, aki a trónjára pályázik. Tartalmazza ez az írás Odoaker véleményét a hatalomról, uralkodásról és a birodalmak sorsáról!

A levéltárban (ill. Romulus emlékeiben) fennmaradt beszélgetéstörödékek:

A)
 ZÉNÓ A világ mi vagyunk.
 ROMULUS Milyen világ az, ami ti vagytok? (kis csönd) Vidéki alakok vagyunk. Mindannyian. Te is, te is, én is. A világ túlnőtt rajtunk, meg sem tudjuk érteni.

B)
 JÚLIA ... Voltaképpen mi a szándékod?
 ROMULUS Nem szeretném megzavarni a világtörténelmet, kedves Julia.

C)
 ROMULUS (nem mozdul) Megsebesültél, kimerültél. Miért ez a mértéktelen erőfeszítés, Spurius Titus Mamma?
 S.T. MAMMA Hogy Róma éljen!
 ROMULUS Róma rég meghalt. Eredj aludni, prefektus!
 S.T. MAMMA Nem aludni akarok, bosszút akarok állni!
 ROMULUS Napjaink üres pózzá alacsonyítják hősiességedet!

D)
 ROMULUS Lányom alá fogja vetni magát a császár akaratának. A császár tudja, hogy mit tesz, amikor a tűz martalékaul dobja birodalmát, hullani hagyja, aminek hullani kell, és széttapossa, ami halálra van szánva. (Reának) Te meg menj a szobádba!

E)
 ROMULUS Te becsvágyból lettél a feleségem. Minden, amit csinálsz, becsvágyból történik. Most is becsvágyból nem akarod feladni az elvesztett háborút.
 JÚLIA Azért megyek Szicíliába, mert szeretem a hazámat.
 ROMULUS Nem ismersz te semmiféle hazát. Amit te szeretsz: egy elvont állameszme, amely lehetővé tette, hogy házasság révén császárné légy.

- F)
- ROMULUS Amit tettem, nem becsvágyból tettem: a szükség vitt rá. Pusztá eszközként használtam, amit te életcélodul tűztél magad elé. Én politikai belátásból lettem császár.
- ROMULUS Ez az. Politikai belátásom a semmittevés.
- JÚLIA Ehhez nem kell császárnak lenni.
- ROMULUS Semmittevésem éppen ettől kapott értelmet. Magánemberként henyélni: teljesen hatástalan.
- JÚLIA Császárként henyélni: az államot veszélyezteti.
- ROMULUS Na látod. Megfejtetted lustálkodásom mélyebb értelmét.
- JÚLIA De hiszen ez lehetetlen; csak nem akarod azt mondani, hogy kétségbe vonod az állam szükségességét?
- ROMULUS Nem vonom kétségbe az állam szükségességét, de igenis kétségbe vonom a mi államunk szükségességét. Mert világbirodalommá vált, és ezzel nyíltan intézményesítette a gyilkosságot, fosztogatást, sarcolást és erőszakot más népek kontójára. Nem volt tehát más választásom, mint császárrá lenni, hogy likvidálhassam a birodalmat.
- JÚLIA Vagy te háborodtál meg, vagy a világ.
- ROMULUS Én az utóbbi mellett döntöttem.
- JÚLIA Tehát kezdettől fogva ezt forgattad a fejedben, a birodalom bukását.
- ROMULUS Semmi egyebet.
- JÚLIA Tudatosan szabotáltad a birodalom megmentését.
- ROMULUS Tudatosan.
- ROMULUS Rómának vége.
- JÚLIA Róma árulója vagy!
- ROMULUS Nem. Én Róma bírāja vagyok.
- G)
- ROMULUS Tanuld meg legyőzni a félelmet. Napjainkban ez az egyetlen művészet, amelyhez értenünk kell. Félelem nélkül szemlélni a dolgokat, félelem nélkül a helyes utat választani. Én egy életen át gyakoroltam ezt.
- H)
- ROMULUS Nem én árultam el a birodalmat. Róma önmagát árulta el. Ismerte az igazságot, és mégis az erőszakot választotta. Tudta, mi az emberség, s mégis a zsarnokságot választotta. Kétszeresen lealacsonyodott: önmaga előtt, és azoknak a népeknek a szemében, amelyek hatalmába kerültek. Elég idegen vért ontottunk, a magunkéval kell most megfizetnünk érte.

5. LEGYETEK KRITIKUSOK!

- a) Válasszatok ki a 3. feladat listájáról egy-két egyforma, egyféle jelentést hordozó rendezői vagy/és szerzői ötletet, ami valamiért nagyon tetszett, vagy olyat, ami valamiért nagyon nem tetszett. Írjatok **rövid kritikát** erről az eleméről az előadásnak! Derüljön ki az írásból az is, mit gondoltok a műről, hogyan értelmeztétek, és ebbe miért illik vagy miért nem illik ez az elem! Adjátok át a szomszédotoknak a minikritikát, olvassátok el egymásét majd vitassátok meg!
- b) Méltassátok rövid szövegben az előadásban szereplő egyik (vagy több) színész játékát! Kritikátokban játékuk lényegét kapcsoljátok össze az előadás értelmezésével!